

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ ПРАВО, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 340.13

DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v6.2022.16>*А. А. Барікова**orcid.org/0000-0002-9707-0106**кандидат юридичних наук,**науковий консультант відділу забезпечення роботи секретаря та суддів судової палати
управління забезпечення роботи судової палати з розгляду справ щодо податків,**зборів та інших обов'язкових платежів секретаріату**Касаційного адміністративного суду,**викладач кафедри публічного управління та адміністрування**Національної академії внутрішніх справ*

ДИСКРЕЦІЙНІ ПРАВОВІ РЕЖИМИ В ЗАСТОСУВАННІ НОРМ ФІНАНСОВОГО ПРАВА

Постановка проблеми. У доктрині не представлено систематизованих досліджень щодо видів правових режимів реалізації дискреції в застосуванні норм фінансового права. Водночас деталізовані різновиди правових режимів дозволяють чіткіше встановити межі такої дискреції.

Оцінка стану літератури. Види правових режимів розглядали І.О. Гайдамака, Л.І. Заморська, З.Р. Кісіль, Р.В. Кісіль, І.О. Соколова, Н.П. Харченко та інші. Не повною мірою висвітлено види правових режимів саме щодо дискреції в застосуванні норм фінансового права.

Мета та завдання поданого матеріалу по обраній проблемі. Метою статті є розкриття видів правових режимів реалізації дискреції в застосуванні норм фінансового права. Для досягнення цієї мети завданням статті полягають у з'ясуванні відповідних класифікаційних критеріїв, а також висвітленні релевантної практики Верховного Суду.

Вклад основного матеріалу дослідження. Правові режими реалізації дискреції в застосуванні норм фінансового права можна класифікувати згідно з такими критеріями, як:

– за галузевою ознакою [1, с. 26–28]: фінансові, зокрема, застосування штрафних (фінансових) санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки в національній валюті [2]; податкові, наприклад, стягнення податку на доходи фізичної особи з прощеної банком суми основного боргу за фінансовим кредитом в іноземній валюті [3]; митні, зокрема, режим тимчасового ввезення з умовним повним звільненням від оподаткування митними платежами [4] тощо;

– згідно з підходом рівневості:

за ієрархією [5, с. 34; 1, с. 26–28]: загальноправові, зокрема, стабільність у балансі з загальністю оподаткування, фіскальною достатністю та соціальною справедливістю щодо грошових зобов'язань із рентної плати за користування надрами для видобування природного газу [6]; галузеві, тобто в межах застосування норм фінансового права; підгалузеві, зокрема, режим фінансової відповідальності; інституціональні, наприклад, режим фінансової відповідальності фізичної особи – підприємця, що використовує найману працю [7];

за рівнем правового регулювання суспільних відносин і техніко-юридичними прийомами [8, с. 123–125; 5, с. 11]: загальнодозвільні та спеціальнодозвільні первинні (як правові засоби, що показують загальні та основоположні способи правового регулювання у відповідній сфері суспільного життя, наприклад, надання дозволу на внесення змін до митної декларації [9]); вторинні (пільги й переваги, що реалізуються в додаткових правах, зокрема, визначення податкової пільги при звільненні від оподаткування будівлі промисловості [10]; особливі обмеження, що виявляються в додаткових заборонах чи зобов'язаннях, наприклад, встановлення ціни тютюнових виробів, вище за яку не дозволено здійснювати їх реалізацію [11]);

– на підставі нормативних сутнісних характеристик:

за структурою права [1, с. 26–28]: публічні, наприклад, стягнення з бюджету інфляційних та річних процентів, нарахованих на прострочену суму заборгованості бюджету з відшкодування податку на додану вартість [12]; приватні, зокрема, стягнення збитків, завданих внаслідок несплати земельного податку, за позовом органу місцевого самоврядування [13];

залежно від функцій права [1, с. 26–28]: регулятивні, зокрема, застосування штрафних (фінансових) санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки в національній валюті [2]; охоронні, наприклад, участь спеціаліста органу державного

фінансового контролю в перевірці, яку проводять правоохоронні органи [14];

за нормативним закріпленням [8, с. 123–125; 5, с. 11]: загальні, зокрема, нарахування особам, що провадять незалежну професійну діяльність, єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування [15]; спеціальні, наприклад, застосування спеціальних санкцій до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності [16];

– відповідно до суб'єктного критерію:

за суб'єктами, щодо яких встановлюється режим [5, с. 34; 1, с. 26–28]: резидентів [15] і нерезидентів [17]; фізичних [18] і юридичних осіб, наприклад, звільнення, відстрочення або розстрочення сплати судового збору юридичною особою [19];

за масштабом волі особи у використанні своїх можливостей для реалізації суб'єктивних прав [20, с. 326]: преференційні (пільгові), зокрема, звільнення фізичних осіб – підприємців на спрощеній системі оподаткування від сплати єдиного соціального внеску у зв'язку з наявністю права на пенсію за віком [18]; обмежувальні, наприклад, обмеження кількості транспортних засобів для тимчасового ввезення на митну територію України громадянами-нерезидентами [17];

за глибиною змін у правовому статусі особи [20, с. 326]: звичайні [12]; надзвичайні, наприклад, засвідчення обставин непереборної сили в сертифікаті Торгово-промислової палати [21];

– за правовими станами [1, с. 26–28]: воєнного стану [22]; карантинні [23]; спеціальних податкових режимів [18]; митних формальностей [4] тощо;

– за часовим критерієм [24, с. 20; 20, с. 32; 1, с. 26–28]: постійні, наприклад, щодо діяльності представництв [25]; тимчасові, зокрема, щодо проведення фактичних перевірок під час дії карантину [23]; ситуаційні, включаючи митну справу [4];

– за формою визначення [24, с. 20; 1, с. 26–28]: договірні, наприклад, про мотиваційні (бонусні) виплати, отримані за дистрибуторським договором [26]; нормативні (закріплені в законах [27] та підзаконних нормативних актах [28]);

– зважаючи на динамічний вимір:

за функціональною спрямованістю, з огляду на предмет і метод правового регулювання, соціальне призначення й функції права [5, с. 36; 1, с. 26–28]: матеріальні [15]; процесуальні [19];

за способом правого регулювання і дозвільним виміром [24, с. 20; 1, с. 26–28]: дозвільні, наприклад, надання дозволу на переробку під час ввезення товару на територію, де проводилася АТО [29]; заборонні, зокрема, щодо незастосування санкцій протягом дії мораторію на задоволення вимог кредиторів [30]; позитивних зобов'язань, наприклад, збільшення суми грошового зобов'язання з податку на доходи фізичних осіб [31];

за змістом і видами діяльності [20, с. 326; 1, с. 26–28]: міжнародного оподаткування, трансфертного ціноутворення [28]; оподаткування доходу [31]; податкового обліку [32]; податкового контролю [33]; грошового обігу та розрахунків [34]; валютних операцій [2]; митних процедур, переміщення товарів [4] тощо;

– згідно з територіальними характеристиками:

за простором і напрямками застосування [24, с. 20; 1, с. 26–28]: транскордонні [28]; загальнодержавні [31]; регіональні [35]; муніципальні [36]; локальні [4];

за територіями [1, с. 26–28]: спеціальних економічних зон [35]; тимчасово окупованих територій [37] тощо;

– за предметним критерієм та об'єктами [20, с. 326; 1, с. 26–28]: підакцизних товарів [38]; нерухомості [39]; документообігу, зокрема, про перевагу змісту документа в порівнянні порівняно із зовнішньою формою при розгляді податкових спорів [40] тощо.

Висновки. Отже, під правовими режимами реалізації дискреції в застосуванні норм фінансового права необхідно розуміти нормативно закріплені соціальний порядок, зорієнтований на досягнення оптимального результату діяльності, втілений у компетенції правозастосувачів та юридичному інструментарії впливу на відповідні суспільні відносини.

Література

1. Харченко Н.П. Види правових режимів: плюралізм наукових підходів. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 1(22). С. 25–28.
2. Постанова Верховного Суду від 05.11.2018 р. у справі № 803/780/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/77749439> (дата звернення: 08.01.2023).
3. Постанова Верховного Суду від 28.07.2021 р. у справі № 826/12872/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98839711> (дата звернення: 08.01.2023).
4. Постанова Верховного Суду від 14.05.2020 р. у справі № 813/2837/16. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89217811> (дата звернення: 08.01.2023).
5. Соколова І.О. Публічно-правовий режим як правова категорія: загальна характеристика, ознаки, види. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2015. Вип. 4 (83). С. 29–39.
6. Постанова Верховного Суду від 19.04.2022 р. у справі № 816/687/16. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104044775> (дата звернення: 08.01.2023).
7. Постанова Верховного Суду від 22.12.2020 р. у справі № 260/1743/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93708687> (дата звернення: 08.01.2023).
8. Гайдамака І.О. Правовий режим: поняття та види. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2008. Вип. 15. С. 120–127.
9. Постанова Верховного Суду від 23.11.2020 р. у справі № 809/984/18. *Єдиний державний реєстр*

судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93149559> (дата звернення: 08.01.2023).

10. Постанова Верховного Суду від 17.02.2020 р. у справі № 820/3556/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87656460> (дата звернення: 08.01.2023).

11. Постанова Верховного Суду від 07.10.2021 р. у справі № 826/26860/15. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100249495> (дата звернення: 08.01.2023).

12. Постанова Верховного Суду від 07.04.2020 р. у справі № 910/4590/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89252068> (дата звернення: 08.01.2023).

13. Постанова Верховного Суду від 20.09.2018 р. у справі № 925/230/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/77848741> (дата звернення: 08.01.2023).

14. Постанова Верховного Суду від 20.03.2019 р. у справі № 808/3230/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80854808> (дата звернення: 08.01.2023).

15. Постанова Верховного Суду від 24.11.2020 р. у справі № 826/18170/16. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93053127> (дата звернення: 08.01.2023).

16. Постанова Верховного Суду від 10.03.2021 р. у справі № 826/12552/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95509155> (дата звернення: 08.01.2023).

17. Постанова Верховного Суду від 23.09.2021 р. у справі № 1340/4084/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99860812> (дата звернення: 08.01.2023).

18. Постанова Верховного Суду від 10.04.2019 р. у справі № 814/779/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81573958> (дата звернення: 08.01.2023).

19. Постанова Верховного Суду від 14.01.2021 р. у справі № 0940/2276/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94525431> (дата звернення: 08.01.2023).

20. Кісіль З.Р., Кісіль Р.В. Адміністративне право: навч. посібник. Київ: Правова єдність, 2011. 695 с.

21. Постанова Верховного Суду від 03.09.2020 р. у справі № 805/1693/17-а. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91337398> (дата звернення: 08.01.2023).

22. Постанова Верховного Суду від 15.02.2022 р. у справі № 808/2467/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103313791> (дата звернення: 08.01.2023).

23. Постанова Верховного Суду від 17.05.2022 р. у справі № 520/592/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104340893> (дата звернення: 08.01.2023).

24. Заморська Л.І. Нормативність права як засіб оптимізації правового режиму: теоретичний аналіз. *Право і суспільство*. 2011. № 4. С. 18–21.

25. Постанова Верховного Суду від 21.12.2022 р. у справі № 200/7051/20-а. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108025455> (дата звернення: 08.01.2023).

26. Постанова Верховного Суду від 18.06.2021 р. у справі № 120/4866/18-а. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97771462> (дата звернення: 08.01.2023).

27. Постанова Верховного Суду від 13.02.2020 р. у справі № 816/2897/15. *Єдиний державний реєстр*

судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88360067> (дата звернення: 08.01.2023).

28. Постанова Верховного Суду від 18.11.2021 р. у справі № 580/2610/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101404514> (дата звернення: 08.01.2023).

29. Постанова Верховного Суду від 21.04.2022 р. у справі № 812/1159/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104044887> (дата звернення: 08.01.2023).

30. Постанова Верховного Суду від 16.09.2021 р. у справі № 826/3106/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91702661> (дата звернення: 08.01.2023).

31. Постанова Верховного Суду від 23.05.2022 р. у справі № 810/3116/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104759436> (дата звернення: 08.01.2023).

32. Постанова Верховного Суду від 11.10.2019 р. у справі № 812/1408/16. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85058551> (дата звернення: 08.01.2023).

33. Постанова Верховного Суду від 22.09.2020 р. у справі № 520/8836/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92457879> (дата звернення: 08.01.2023).

34. Постанова Верховного Суду від 20.05.2020 р. у справі № 1340/3510/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90021610> (дата звернення: 08.01.2023).

35. Постанова Верховного Суду від 26.10.2022 р. у справі № 320/5804/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107010231> (дата звернення: 08.01.2023).

36. Постанова Верховного Суду від 10.12.2021 р. у справі № 0940/2301/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101897039> (дата звернення: 08.01.2023).

37. Постанова Верховного Суду від 30.11.2022 р. у справі № 280/5185/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107631753> (дата звернення: 08.01.2023).

38. Постанова Верховного Суду від 19.04.2022 р. у справі № 1.380.2019.005537. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104400856> (дата звернення: 08.01.2023).

39. Постанова Верховного Суду від 24.01.2020 р. у справі № 2а/0370/2676/11. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87363512> (дата звернення: 08.01.2023).

40. Постанова Верховного Суду від 21.10.2021 р. у справі № 814/724/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100471022> (дата звернення: 08.01.2023).

Анотація

Барікова А. А. Дискреційні правові режими в застосуванні норм фінансового права. – Стаття.

У статті автор привертає увагу до того факту, що під правовими режимами реалізації дискреції в застосуванні норм фінансового права необхідно розуміти нормативно закріплений соціальний порядок, зорієнтований на досягнення оптимального результату діяльності, втілений у компетенції правозастосувачів та юридичному інструментарії впливу на відповідні суспільні відносини.

Запропоновано класифікаційні критерії щодо видів правових режимів реалізації дискреції в застосуванні норм фінансового права: за галузевою ознакою

(фінансові; податкові; митні); згідно з підходом рівності – за ієрархією (загальноправові, галузеві, підгалузеві, інституціональні), за рівнем правового регулювання суспільних відносин і техніко-юридичними прийомами (загальнодозвільні та спеціальнодозвільні первинні; вторинні); на підставі нормативних сутнісних характеристик – за структурою права (публічні; приватні), залежно від функцій права (регулятивні; охоронні), за нормативним закріпленням (загальні; спеціальні); відповідно до суб'єктного критерію – за суб'єктами, щодо яких встановлюється режим, за масштабом волі особи у використанні своїх можливостей для реалізації суб'єктивних прав, за глибиною змін у правовому статусі особи; за правовими станами; за часовим критерієм (постійні; тимчасові; ситуаційні); за формою визначення (договірні; нормативні); зважаючи на динамічний вимір – за функціональною спрямованістю, з огляду на предмет і метод правового регулювання, соціальне призначення й функції права, а також за способом правого регулювання і дозвільним виміром, за змістом і видами діяльності; згідно з територіальними характеристиками – за простором і напрямками застосування (транскордонні; загальнодержавні; регіональні; муніципальні; локальні), за територіями; за предметним критерієм та об'єктами.

Приділено увагу релевантній судовій практиці Верховного Суду.

Ключові слова: структура права, ієрархія, функції, правовий стан.

Summary

Barikova A. A. Discretionary legal regimes in the application of financial legal provisions. – Article.

In the article, the author focuses on the fact that as the legal regimes of exercising discretion in the application of the financial provisions of law, it is necessary to understand the normatively established social order

which is aimed at achieving the optimal result of activity and is embodied in the competence of law enforcers and the legal tools of influence on relevant social relations.

Classification criteria have been proposed for the types of legal regimes for exercising discretion in the application of the financial provisions of law: by the branch (financial; tax; customs); under the equality approach – according to the hierarchy (general legal, branch, sub-branch, institutional), depending on the level of legal regulation of social relations, technical and legal instruments (generally permissive and special permissive primary; secondary); on the basis of normative essential characteristics – according to the structure of law (public; private), depending on the functions of law (regulatory; protective), according to normative consolidation (general; special); under the subject criterion – according to the subjects for which the regime is established, depending on the scope of the person's will in using the opportunities to exercise subjective rights, regarding the depth of changes in the legal status of the subject; according to legal conditions; by the time criterion (permanent; temporary; situational); depending on the form of the definition (contractual; normative); taking into account the dynamic dimension – according to functional orientation, considering the subject and the method of legal regulation, social purpose and the functions of law, as well considering the method of legal regulation and permissive dimension, according to the content and types of activities; depending on territorial characteristics – by the space and the directions of application (cross-border; nationwide; regional; municipal; local), depending on the territories; regarding the subject criterion and the objects.

The relevant judicial practice of the Supreme Court has been addressed.

Key words: structure of law, hierarchy, functions, legal status.